

Sátnefriddjavuođa dilli Eurohpás

Sátnefriddjavuođa ollašuvvan sierra riikkain mihtiduvvo máŋggalágan indeavssaiguin. Doaimmaheaddjit almmá rájaid (Toimittajat ilman rajoja, RSF) -organisašuvnna preassafriddjavuođaindeaksa ovdamearkka dihte mihtida preassafriddjavuođa 180 sierra riikkas. Freedom House indeaksa fas muitala viidát friddjavuođa dilis máilmmis.

RSF = Doaimmaheaddjit almmá rájaid: Preassafriddjavuođaindeaksa

WJP = World Justice Project: Rule of Law -indeaksa

FH = Freedom House: Freedom in the World -indeaksa

Suopma

- preassafriddjavuohta (RSF) 2.
- albmabuktinfriddjavuohta (WJP) 0,89
- albmabuktima ja oskkoldatfriddjavuohta (FH) 16/16

Mediaalmmustahttimat leat árbevirolaččat iehčanasat ja politihkalaš deattagis dahje sensureremis friddjat. Doaimmaheaddjit goittotge vásihit áitima ja headušteami iežaset barggu dihte. Luohtehahti media hástaluvvo sosiála media vuoduin, gos gielisođđasat ja áitagat sáhttet leavvat. Ovttaskas olbmuid albmabuktinvuoigatvuohta ii olu ráddjejuvvo, eaige virgeoapmahaččat dieđuid mielde čuovo priváhtta olbmuid kommunikašuvnna ášši haga. Vuoigatvuođat priváhtta dieđuid čuovvumii leat viiddiduvvon Turku jagi 2017 terrorfalleheami maŋŋá. Sátnefriddjavuođa áitet vaššisáгат, maid váilevaš kriminaliseremis Eurohpá kommišuvdna lea fuopmášuhtán Suoma.

Ruoŧa

- preassafriddjavuohta (RSF) 3.
- albmabuktinfriddjavuohta (WJP) 0,85
- albmabuktima ja oskkoldatfriddjavuohta (FH) 16/16

Vuosttas riika, gos ásahuvvui prentenfriddjavuođaláhka (1766) ja preassafriddjavuođaláhka (1776). Ruoŧas bargá fápmuduvvon virgeoapmahaš, mii goziha media ehtalašvuođa. Media

doaimmat lea iehčanasat, muhto oamasteapmi lea čohkkejuvvon. Ságastallanatmosfeara lea rabas, muhto doaimmaheaddjiid barggusteaset vásihan headušteapmi ja áitin leat lassánan manjimuš jagiid. Maiddái riikkat dego Kiinná ja Ungara leat fallehan ruottelaš dahje Ruotas ássi doaimmaheaddjiid vuostá go sii leat raportereren riikkaid olmmošvuoigatvuohta- dahje koronadilis. Sátnefriddjavuođa áitet vaššisáгат, maid váilevaš kriminaliseremis Eurohpá kommišuvdna lea fuopmášuhtán Ruota.

Duiska

- preassafriddjavuohta (RSF) 13.
- albmabuktinfriddjavuohta (WJP) 0,85
- albmabuktima ja oskkoldatfriddjavuohta (FH) 14/16

Media lea eanáš osiid friddja ja iehčanas, olbmot ožžot friddjat albmabuktit oaiviliiddiset. Doaimmaheaddjit vásihit headušteami sosiála medias, ja erenoamážit jagi 2020 mángga doaimmaheaddji gárte fysalaš fallehemiid čuoáhahkan go sii raporterejedje olgešbealleolbmuid miellačájehemiin koronaráddjehusaid vuostá. Gozihanteknologiija lea čavganan, ja bolesis lea vejolašvuohta vákšut suoli Whatsapp-ságastallamiid rihkusdutkanama áigge. Duiskkas lea fámus okta Eurohpá nannosamos lágain vaššiságaid vuostá. Nasismma idealiseren ja holokausta gielddin leat maiddái gildojuvvon lágain. Sosiála medias almmustahttojuvvon rasisttalaš čállošis sáhtta oazžut juoba 50 miljovna euro sáhku ja sosiála media fitnodat galgá sihkkut dákkár sisdoalu 24 diimmu siste almmuhusas. Dát lea dagahan maiddái dan ahte duháhiid mielde dieđut mat eai doallan sisttiset vaššiságaid leat sihkkujuvvon.

Estteeana

- preassafriddjavuohta (RSF) 15.
- albmabuktinfriddjavuohta (WJP) 0,79
- albmabuktima ja oskkoldatfriddjavuohta (FH) 16/16

Ovttaskas olbmui lea friddjavuohta albmabuktit politihkalaš oaiviliid goziheami dahje ránggáštusa balu haga. Friddja preassa dorjojuvvo prinsihpas, muhto jagi 2020 mánggat doaimmaheaddjit leat gártan ráđđehusa lahtuid fallehemiid čuoáhahkan. Ministarat leat guođđán dieđitkeahhtá media ovddasteaddjiid stáhta áššiid birra ja áitán ruhtadeami geahpidemiin. Doaimmaheaddjit leat estojuvvon raporteremis servvodatlaččat mearkkašahtti diggeáššiid birra. Sátnefriddjavuođa áitet vaššisáгат, maid váilevaš kriminaliseremis Eurohpá kommišuvdna lea fuopmášuhtán Estteeatnama.

Espánnja

- preassafriddjavuohta (RSF) 29.

- albmabuktinfriddjavuohta (WJP) 0,72
- albmabuktima ja oskkoldatfriddjavuohta (FH) 14/16

Preassa muitala viidát sierra geahččanguovlluid birra ja raportere korrupšuvnnas. Priváhtta oamasteapmi ja politihkalaš beali váldin áitet goittotge media iehčanasvuođa. Ravdaolgešbealli lea čujuhan headuštankampánnejaid doaimmaheaddjiid vuostá, ja servvodatlaš polarisašuvdna heajuda luohttámuša mediai. Doaimmaheaddjit leat estojuvnon reporteremis pandemija- ja báhtareaddjidili birra. Disinformašuvdnii váldojuvvo unnán bealli. Ovttaskas olbmui lea vejolašvuota albmabuktit iežaset oalle friddjat, muhto terrorismma gielti lágat leat dahkan politihkalaš kommenterema ja satiirra ráddjema vejolažžan. Amnestyge kritiseren ráddjehusat leat čuohcán erenoamážit váldedoalliid ja monarkiija árvoštalliide.

Frankriika

- preassafriddjavuohta (RSF) 34.
- albmabuktinfriddjavuohta (WJP) 0,71
- albmabuktima ja oskkoldatfriddjavuohta (FH) 14/16

Frankriikkas lea guhkes historjá sátnefriddjavuođa doarjaleaddjin. Media doaibmá friddjat ja garvá politihkalaš oaiviliid viidát. Media oamasteapmi lea goittotge čohkkejuvnon nannosit, ja atmosfeara doaimmaheaddjiid vuostá lea vašálaš erenoamážit sosiála medias. Ságastallanatfeara lea gaskavuodalaččat rabas, vaikko sierralágan áddejumi sátnefriddjavuođas leat polariseren ságastallama maŋimuš jagiid áiggi. Albmabuktinfriddjavuođas ja oskkoldatlaš udnohisvuođa birra leat debateren ee. Charlie Hebdo -bláđđái čuohcán fallehemiid olis.

Itália

- preassafriddjavuohta (RSF) 41.
- albmabuktinfriddjavuohta (WJP) 0,69
- albmabuktima ja oskkoldatfriddjavuohta (FH) 15/16

Digitálalaš mediaid stuorrumis fuolakeahhtá árbevirolaš media ja prentejuvnon aviissat leat seilon bivnnuhin. Preassafriddjavuohta lea dáhkiduvvon vuodđolágas, muhto doaimmaheaddjiide čuohcá veahkaváldi ja áitin erenoamážit rihkolašorganisašuvnnaid ja mafia bealde. Mánngga doaimmaheaddji lea bolesa suodjalusas birra jándora. Koronapandemija álgomuttus dieđuid muitaleapmi stáhtas mediai ráddjejuvvui. Stuorámuš áitta pandemijaáiggi leat leamaš koronadenialisttat, geat leat áitán ja fallehan fysalaččat dili birra raporterejeaddji doaimmaheaddjiid ala. Itálias vaššisáгат leat ránggáštusa garasmahttinágga čearddalaš álgoboahimuša, riikkavulošvuođa ja oskkoldaga vuodul, muhto ovdamearkka dihte álgga seksuála- ja sohkaealleunnitloguid fuomášeamis lágas gopmánii.

Ungara

- preassafriddjavuohta (RSF) 92.
- albmabuktinfriddjavuohta (WJP) 0,48
- albmabuktima ja oskkoldatfriddjavuohta (FH) 10/16

Vuodđoláhkii girjejuvwon preassafriddjavuohta ráddjejuvvo politihkalaš doaimmaiguin.

Stuorámuš oassi dieđihangaskaomiin lea gártan ráđđehusa ja oaiveministtar Viktor Orbána háldui. Priváhtta mediaid ruhtadeapmi lea ráddjejuvwon, ja dat leat váldojuvwon ráđđehusa háldui, heaittihuvwon sihke vuvdojuvwon ráđđehusa doarju investerejeaddjiide.

Koronapandemijja mielde preassa doaimmaid leat ráddjen ain eambbo. Doaimmaheaddjit ja sin gáldut leat vuortnuhuvwon sensureret iežaset ja estojuvwon háhkamis dieđu fáŋgavuodáránggáštusa áitagiin. Virgeoapmahaččat vigget ráddjet maiddá universitehtaid ja siviilaorganisašuvnnaid oaiviliid ja kritihka albmabuktima. Geasset 2021 Ungara parlameanta dohkkehii sátnefriddjavuođa ráddjejeaddji lága, mii gielddá seksuála- ja sohka-bealleunnitloguide guoski sisdoalu čájeheami vuolleahkásaččaide.

Polska

- Preassafriddjavuohta (RSF) 64
- Albmabuktinfriddjavuohta (WJP) 0,62
- Albmabuktima ja oskkoldatfriddjavuohta (FH) 14/16

Almmolaš media lea stáhta nana kontrollas ja oassálastán oaivilváikkuheapmái válggaid áigge.

Ráđđehus viggá “polskkaiduhttit” priváhttaoamastuvwon mediaid ja sensureret daid sisdoaluid. Doaimmaheaddjit leat cealkán iežaset eret stáhta oamastan mediaid bálvalusas sensurerenviggamušaid dihte ja doaimmaheaddjiid barggu leat aktiivvalaččat eastán juoba areasttaiguin. Priváhtta mediat, siviilaorganisašuvnna ja akademiikkárat deaividit vašši- ja hehppenkampánjaid. Stáhta njunnošat leat heađuštan erenoamážit nuppi máilmmisoađi ja holokausta ráđđehussii eahpevuogas vugiin giedahalli dutkiid. Okta goalmmásas Polska gielddain leat julggaštan iežaset “LGBTQI+-propagánda” vuosttildeaddji, ja Polskkas leat aresteren aktivistaid arvedávgeleavggaid čájeheami dihte.

Maid EU dahká sátnefriddjavuođa ovddideami ovdii?

Ovttaskas olbmuid sátnefriddjavuohta dáhkiduvvo Eurohpá

olmmošvuoigatvuođasoahpamušas (1950, 10 artihkal), man čuovvuma Eurohpá

olmmošvuoigatvuođaduopmostuollu goziha. Eurohpá uniovdna lea ovdamearkka dihte

gáibidan oasis EU-riikkain vaššiságaid čielga kriminaliserema áitimiin muđui čoavdit ášši EU-rievttis.

Eurohpá uniovna vuodđovuoigatvuodagirjijis (2000, 11 artihkal) addojuvvo njuolggadus, ahte: “Juohkehaččas lea vuoigatvuohta sátnefriddjavuhtii. Dát vuoigatvuohta sisttisoallá oaivilfriddjavuođa sihke friddjavuođa váldit vuostá ja juohkit dieđuid dahje jurdagiid virgeoapmahačča dasa válddekeahtá beali ja guvllolaš rájain beroškeahtá. Dieđihangaskaomiid friddjavuohta ja mánggaárvosašvuohta gudnejahttojuvojit.” (Friddja jorgalus suomagielas sámegillii).